

Nem a színpadi eszközök játszanak, hanem az emberek

Tallér Edinával beszélgetett Szilágyi Aladár

SZILÁGYI ALADÁR (■): *Kiskunhalason született, a Vadász utcában, egy olyan házban, ahol három generáció élt együtt. Gondolom, ez később visszahatótt az indíttatására...*

TALLÉR EDINA (▼): Ahogy korosodik az ember, egyre inkább fontos a gyerekkora. Egyébként a Vadász utca két házában is laktunk. Az első egy hosszú parasztház volt, amire azért vagyok büszke, mert a nagypapám építette. Vályogfalú klasszikus parasztház volt, átjárással a generációk között, nem csak lélekben, hanem szó szerint is. Tizen-négy éves koromig nem kellett választanom a nagyszüleim és a szüleim között. Színes gyerekkorom volt, nem volt könnyű, de nem cserélném el.

■ *Valahol azt nyilatkozta, hogy semmire sem készült tudatosan. A szövegeibe beleolvasva ezt nehezen tudom elképzelni...*

▼ Pedig így van. Még most, felnőttként is, ha értékelni kell, mi az, amivel elégedett vagyok az életem során, és mi az, amivel nem, akkor leginkább azt nem szeretem magamban, hogy nincsenek terveim. Hogy nem lineárisan élek, na most ez a cél, hanem éppen ami abban a pillanatban adódik, abból születnek meg a dolgok. A szövegeket is így írom, nem gondolom ki tudatosan előre.

■ *Azt mondják, későn kezdte az írói pályát. Ez viszonylagos, de biztos vagyuk benne, hogy amit újságíróként magába szívott, ami megragadta, ami sokkolóan hatott, az később előjött...*

▼ Valóban későn kezdtem el tudatosan írni. Ez megint csak arra mutat vissza, hogy nem készülök semmire. Az újságírói munka sok mindenben hasonló volt a prózaíráshoz. És abban is megtalálta az ember az alkotás örömét. A tévénél is dolgoztam, portrékat csináltam, szerettem a tényfeltárási riportot művelni. Azért kezdtem el későn foglalkozni az írással, mert máshol is találtam meglepettségemre szolgáló munkákat.

■ *Alapító tagja a Hajtűkanyarnak és az Irodalmi Sátor Egyesületnek. Ezek kicsodák?*

▼ A Hajtűkanyar öt írónonak a csoportja. Öt éve alakultunk meg, mert szeretnénk volna elvinni az irodalmat olyan helyekre is, ahol addig nem nagyon volt tere: nem az irodalmi kávéházakba, hanem inkább a kocsmákba. Bekopogtattunk egy-két helyre, ahol nyitottak voltak, ott csináltunk néhány irodalmi estet. Ez műhelyközösség is volt. Évekig úgy írtunk, hogy öten összeültünk, egymásnak fölolvastuk a szövegeinket, és kőkemény kritikákat mondtunk róluk. És ebből nőtt ki magát az Irodalmi Sátor Egyesület, amelyik nagyobb léptékben akarta elvinni az irodalmat olyan helyekre, ahol addig nem volt jelen. Ilyen helyszín a Volt Fesztivál, ami egy zenei rendezvénysorozat. 1993 óta minden nyáron Sopronban rendezik meg. Történelmében mi vagyunk az első, és remélem, mi leszünk sokáig a folyamatosan jelen lévő irodalmi sátor. Gondoltunk egyet néhányan, azt a sátort beraktuk, írókat hívtunk a négynapos fesztiválra, és a holtidőkben, amikor nem koncerten voltak a

fiatalok, és nem éppen a magukhoz téréssel foglalkoztak, odahívtuk őket: gyertek a sátorhoz, mert itt lesz ez meg ez, csákókat osztogattunk irodalmi szövegekkel a megjelenteknek.

■ *A fogadtatásuk milyen volt ezeknek az akcióknak?*

▼ Nagyon jó. Évről évre egyre többen jönnek, van már egy kemény mag, aki mindig felkeres bennünket. A saját szerzői estjeinket néhányan szervezzük, először ketten a színművész férjemmel kezdeményeztük, de az is egy műhellyé alakult. A Stúdió 13 nevű színházi csapat kortárs drámákat visz színpadra. Ez attól a miénk, hogy semmilyen egyesület, szervezet nem támogat bennünket, állami támogatásra sem apellálunk. Azért lett Stúdió 13 a neve, mert nem volt hol próbálni, én egy tévés társaságnál dolgozom, s a főnökömtől kölcsönkértem a 13-as stúdiót. Erre büszke vagyok, nem csak azért, amit ott bemutatunk, hanem mert föl vállalunk egy olyan missziót, ami azt üzenheti az alkotótársaimnak, a többi művészeknek: bár nincs pénz, de ez nem ok arra, hogy ne mutassuk meg azt, amit akarunk.

■ *Egyfajta ars poeticaként értelmeztem, fel is jegyeztem egy önvallomását: „Gyermekkoromban, amikor valamiért magyarul kezdtem nagyanyámnak, azt mondogatta, minél bonyolultabb a válasz, annál több benne a hazugság. (...) Mostanában inkább így gondolok rá: minél egyszerűbben fogalmazom meg a mondataimat, annál közelebb kerülhetek az igazságukhoz.” Ez azt is jelenti, hogy ha leül írni, minden tudatossá válik. Ahhoz, hogy ilyen egyszerűvé és igazzá váljanak a mondatai, sokat kell munkálni rajtuk, avagy megindul egyfajta hömpölygés, nem tud megállni, aztán utólag újra kell kezdenie faragcsálni? Hogy működik ez?*

▼ Nagyon sokat kell dolgoznom, nagyon lassan írok. Nekem nem hömpölyögnek elő a szövegeim, nincs ilyen, hogy egyszer csak kiszakad. Vagy ha igen, abból két-három használható mondat

marad a végére. Egy-egy mondaton képes vagyok napokig bíbelődni. Jól látja, abban a pillanatban, ahogy elkezdek dolgozni, tudatossá válik. Addig akarom formálni azt a mondatot, amíg vagy azt fogja félreérthetetlenül jelenteni, amit mondani akartam, vagy amíg azt nem fogja jelenteni, amit jelenteni akar. Sokszor előfordul, hogy írsz, valamit el akarsz mondani, de a mondat nem hagyja magát megerősöskölni.

■ *Amikor a szöveg lesz úrrá a szerzőn...*

▼ Igen, és olyankor engedek neki, azok kiváltságos pillanatok egy író életében: nem így gondoltam, de tényleg, ezek lettek a legjobb részek...

■ *2010-ben jelent meg első regénye, A húsevő a pozsonyi Kalligram Kiadónál. Mennyi időt vett igénybe ennek a rövidregénynek nevezett műnek a megírása?*

▼ Másfél év alatt készültem el vele. Abból nyolc-három hónap intenzív írás volt, úgy, hogy megszünt az idő. Leültem reggel nyolckor, és délután négykor eszméltem fel arra, hogy... szomjas vagyok. A maradék pár hónapban a javítgatás következett.

■ *Egyfajta redukcionizmust (egyik ítése szerint: negatív retorikát) gyakorol. – Ezt nem negatív értelemben mondom. Sokszor mozaikok, töredékek, gondolatfoslányok, elvarratlan történetek sorakoznak. Saját tapasztalata szerint ez az írói módszer nincs hátrányára annak, hogy az egész összeálljon?*

▼ Hát... nem olvasóbarát, az biztos. Számomra örök kérdés, de gondolom, hogy nem dolgozom ezt megítélni. Amikor elkezdtem írni az új regényemet, sokszor megakasztott, hogy bizonyos elvárásoknak meg kellene felelni, mert mit szólnak hozzá, ha nem áll össze belőle a „sztori”? Egy idő után azt gondoltam, el kell engednem, nem az én dolgom sem értékelni, hogy mi lett belőle, sem „előre megfontolt szándékból regényt írni”. Az én dolgom: azt csináljam, amit belülről érzek. Persze,

nem lenézve a feladatot, de felvállalva azt, aki vagyok. Nagy valószínűséggel sosem fogok „nagyregényt” írni. Lineáris regényt, meg vastag könyveket sem. De hiszek abban, amit csinállok, hiszek abban, hogy akár egy bekezdésben is benne van egy történet. A beszélgetésünk elején szó esett arról, hogy nem vagyok tervezgetős típus. Szerintem nem minden ember éli lineárisan az életét. Persze, a legtöbben igen. Csodálom érte őket, megszületnek, iskolába járnak, kitalálják, hogy mik lesznek, és végigcsinálják, amit elterveztek. Ez a következetes és állhatatos élet. De van, aki nem így él, hanem mozaikokban, töredékekben. Belekezd valamibe, félbehagyja. Arrébb megy, meggondolja magát, belefásul, belebukik. Rosszul csinálta, kijavítja, ha tudja. Az én szövegeim ilyen emberekről szólnak.

■ *A húsevőben, s aztán főleg a belőle fakadt, Egy perccel tovább című drámában egészen más jellegű váltások is vannak. Ott adott a két szereplő: egy nő és egy férfi. Beszélnek, forgatják, tépik egymást, közben arra készíteti őket, hogy többször életkort, szerepet váltsanak. A nő például hol kislánként, hol érett nőként jelenik meg, sőt előjátsszák azokat a figurákat, akikről beszélnek. Így lesz a férfiből hol nagybácsi, hol mostohaapa. Ezekben a váltásokban mennyi a véletlenszerűség, mennyi a tudatos?*

▼ Ott minden tudatos. Ez volt az első drámám. Arra voltam kíváncsi, hogy egy prózai szöveg, ha átültetem drámába, mennyire fog működni ott. Egyébként a dráma főszereplőnője nem azonos A húsevőével. Az egyik egy életigenlő „húsevő”, a másik egy beteg lány, aki meg akarja gyógyítani magát, vagy próbálja megengedni, hogy meggyógyítsa valaki. De a váltások tudatosak, színpadi szempontok miatt. Mert az érdekes például, amikor egy férfiszínész el tudja játszani a férfiasság minden aspektusát. Hogy a dolog romantikus oldalát is idézzem: konkrétan a férjemnek, Gerner Csabának írtam ezt a darabot. Ez volt az én ajánlódekom...

■ *Nem magánemberként, íróként kérdezem: mennyire kíméletlen?*

▼ Igyekszem az lenni. A szép történetekbe, a szép mondatokba, a szépelgésbe nagyon bele tud csúszni az ember. Én ez ellen próbálok menni, mert csak így látom értelmét. Nem vagyok oda a mondataimért. Simán kihúzó, ha nem tetszik. Hogyha valami értelme van, úgymint előjön még egyszer. A szövegeimhez kíméletlen vagyok, de amit meghagyok, azt nagyon tudom szeretni.

■ *Olvasóként érzem, hogy a meghökkentő, váratlan kitérései egy sajátos dinamikát kölcsönöznek a szövegeinek. Így van ez?*

▼ Jól látja, köszönöm, hogy ennyire odafigyelt. Igen, ez is tudatos, a szövegnek, nem csak a versnek, a prózának is kell legyen ritmusa, lüktetése, odafigyelek arra, melyik mondat után melyik mondatnak kell következnie. Ilyen szempontból nagyon hidegen, ha úgy tetszik, cinikusan tudom módolni a mondatokat.

■ *Egyfajta boszorkánypraktika, amit művel... Az ember a kezébe veszi, aha, ez egy kis könyv, együltömben végigolvasom...*

▼ Egyéjszakás kaland...

■ *...közben rájövök, hogy talán pontosan ezek a kitérések, szövegelemek furcsán viselkednek, egyrészt előkészítenek későbbi dolgokat, másrészt visszarúgnak az előző mondatokra, gondolatokra is. Urambocsá! arra kényszerítik a nyájas olvasót, hogy újra kezébe vegye a könyvet, s ha nem is az egészet, de egy bizonyos tömbjét újraolvassa.*

▼ Alapvetően ilyen vagyok, ez is a célom. A magánéletemben nem szeretek fecsegni. Beszélni nagyon, de fecsegni nem. Azt meg kifejezetten rosszul viselem, ha nem figyelnek rám, mindig kihisztizem, hogy rám kelljen figyelni. Figyelje-

nek oda arra, amit írok, de nem akarom, hogy raboljuk egymás idejét. Sem az író az olvasót, sem fordítva. Amit elhallgatok, azt úgymond tudhatod, a sztoriról minnek annyit beszélni.

■ *A drámájában – amiben benne vannak a saját magától kölcsönzött vendégszövegei is – túl azon, hogy született egy alapszöveg, amit a színészeknek kell elmondaniuk, számomra nagyon érdekes, hogy vérbeli színházi emberként, olyan eszközökkel is él, amelyek dramaturgiaiilag sajátos helyzeteket teremtenek. Ha valamit el akar kezdeni, ahhoz nem kell díszlet, krétával rajzoltat egy kört, vagy két párhuzamos vonalat húzat a szereplőivel, és annak nagyon fontos funkciója kerekedik, máris előáll az új helyzet. Hogy is van ez?*

▼ Ahogy a beszélgetésünk elején mondtam, én azt gondolom, az írás az szakma is. Ugyanígy a drámaírás is az. Jó, ha többféle szempontnak megfelel egy drámaíró ezekben az ínséges időkben. A kreativitásomat az is segíti, ha nem azonnal olyan drámát akarok írni, amihez tízezer török katona kell, hanem leegyszerűsítem. Nem a színpadi eszközök játszanak, hanem az emberek. Igenis, ahhoz, hogy egy folyópartot megjelenítsünk egy drámában, elég lerajzolni, mert a többi a néző dolga. Mindannyian tudjuk, hogy milyen egy folyó, akkor minnek odahozni?

■ *Emlegette a második regényét. Milyen állapotban van, egyáltalán mi légyen ez a Tallér-opus?*

▼ A kiadónál van, a Könyvhétre fog megjeleníteni. Az a címe, hogy *Lehetek én is. A húsevőnek* az volt a műfaji meghatározása, hogy rövidregény, ennek pedig panelregény. Alapvetően egy napló, egy női beszélő naplója. Aki azt várja, hogy ennek a nőnek az élete fog kikerekedni a regény végére, az csalódnia fog. Számtalan történet van benne. Létezik egy világban, nem lineárisan ír, hanem körbenéz, és amit lát, arról beszél. Kicsit jobban szeretem, mint *A húsevőt*. Mert az nagyon én voltam, ebben pedig többféle női sors van jelen.

■ *Miért nevezi panelregénynek?*

▼ Azért, mert a nő olyan lakásban lakik, amelyiknek a kilátása egy panelházra szolgál. Mindenkire csak félig lát rá, hiszen a beton eltakarja. És kitalálja a történetüket azoknak, akiket lát. Egyrészt ezért panelregény, másrészt pedig azért, mert aki végigolvassa, az panelekből tudja összerakni a történeteket.

■ *Az előbb már kijelentette: nem tervez előre, mégis megkérdelem: mi foglalkoztatja a második regényének megírása óta?*

▼ Szeretném ennek a drámai változatát is megírni. Több mint egyharmada már kész is. Meg aztán van egy szereplője ennek az új könyvemnek, Eilethüia a művészneve. Egy tizenhat éves falusi kislányról van szó. Az ő története elindul ebben a regényben, de úgy megszerettem, annyira életre kelt, hogy az ő történetét tovább kutattam.

■ *Beszélgetésünket a családdal kezdtük, fejezzük is be a családdal. A gyermekei hogyan viszonyulnak az életformájához, mindahhoz, amit elkövet?*

▼ A gyerekek mindig az életkoruknak megfelelően viszonyulnak. Négyéves korában a kislányom egyszer odahozta a perselyét, amiben kétforintosokat gyűjtött, és azt mondta: anya, itt van ötezer dollár, neked adom, ha soha többé nem írsz! Most, hétévesen meg kijelentette: elegendem van belőled, hogy te vagy írsz, vagy tanulsz, miért nem tudsz olyan lenni, mint egy normális nő, aki nem csinál semmit? A kisfiam tizenkét éves, most színész akar lenni, meg rendező, meg író. Imád olvasni, mindent elolvas, amit csak lehet. Ő a szememre szokta hányni: anya, miért írsz olyanokat, amiket én még nem olvashatok?

(Az Erdélyi Riportban 2013 áprilisában megjelent beszélgetés alapján)